

TRNAVSKÁ UNIVERZITA FH, Hornopotočná 2, Trnava

OSOBNOSŤ A PSYCHICKÁ MANIPULÁCIA

(Seminárna práca z psychológie osobnosti)

Zuzana Škodová
2.roč. odbor psychológia

V našej seminárnej práci sa chceme venovať vplyvu psychickej manipulácie na osobnosť človeka. Ako príklad prostredia, v ktorom sa vplyv manipulácie vyskytuje, sme si zobrali zhubné (deštruktívne) kultúry a sekty.

Cultus znamená po latinsky uctievanie. Podľa Websterovej slovníka je kult malá skupina ľudí, ktorých spája oddanosť alebo nadšenie pre nejaký umelecký, či intelektuálny program alebo cieľ. (Pedagoicko-psychologická poradňa, 1996.)

Zhubný kult sa od normálnej spoločenskej či náboženskej skupiny odlišuje tým, že núti svojich členov zotrvať v skupine prehovaraním, nátlakom alebo inými neprípustnými spôsobmi ovplyvňovania. Pod pojmom psychická manipulácia rozumieme súbor postupov ovplyvňujúcich ľudské myslenie, cítenie a správanie.

Podľa Festingerovej teórie kognitívnej disonancie je človek schopný zniesť iba určité množstvo nesúladu medzi týmito zložkami, ktoré tvoria jeho identitu. Pokiaľ sa zmení jedna z týchto troch zložiek, ostatné dve sa posunú, aby sa rozpor medzi nimi zmenšil. Identita sa skladá z rôznych zložiek ako sú názory, správanie, spôsob myslenia a emócie, a tie tvoria určitý celok. Vplyvom psychickej manipulácie pôvodná identita, ktorá je výsledkom vplyvu rodinného prostredia, výchovy, priateľstva a predovšetkým slobodnej voľby, ustúpi identite novej, väčšinou takej, ktorú by si človek sám nevybral, keby nebol vystavený obrovskému tlaku. Táto radikálna zmena osobnosti sprevádzaná drastickým prerušením doterajšieho spôsobu života sa môže odohrať behom niekoľkých hodín, ale obyčajne trvá niekoľko dní alebo týždňov.

ŠTYRI ZLOŽKY PSYCHICKEJ MANIPULÁCIE:

1. Ovplyvňovanie správania:

Ovplyvňovanie správania znamená kontrolu individuálnej reality. Zahŕňa kontrolu prostredia, kde človek žije, spánku, šiat, ktoré si oblieka, jedla, ktoré konzumuje atď. Potreba ovládať ľudské správanie je dôvodom, prečo väčšina kultov predpisuje svojim členom veľmi tvrdý režim. Vodcovia nedokážu ovládať myslenie podriadených, ale vedia, že ak nariadia určitý spôsob správania, srdce a myseľ ho budú nasledovať.

2. Ovplyvňovanie myslenia:

Najrozšírenejší a najúčinnější spôsob manipulácie sú rituály brzdiace myslenie. Kedykoľvek sa člen pristihne, že ho napadla „zlá myšlienka“, zlikviduje ju ako negatívnu. Rôzne skupiny používajú rôzne metódy na dosiahnutie tohoto účelu. Môžu to byť:

hlasné, alebo tiché modlitby, meditácie, spev, opakovanie mantry, alebo inej „magickej“ formulky. Zhubné kultúry menia svojich členov na zvláštny druh narkomanov. Ľudia, ktorí boli vycvičení dennodenne tráviť dlhé hodiny meditáciami či monotónnym prespevaním, sa môžu stať telesne aj duševne závislými na takýchto formách psychickej manipulácie. Pri takomto otupovaní mysle vylučuje mozog chemické látky, ktoré vedú k disociatívnym stavom mysle, k akémusi narkotickému opojeniu, ktoré navodzujú zakázané drogy. Niektorí bývalí členovia, ktorí vykonávali takéto cvičenia niekoľko rokov, trpia vedľajšími príznakmi: bolesťami hlavy, svalovými kŕčmi, úbytkom poznávacích schopností, pamäte, poruchami sústredenia a neschopnosťou samostatne sa rozhodovať.

3. Oplyvňovanie cítenia:

Vhodnými prostriedkami na ovplyvňovanie cítenia sú vina a strach. Niektoré kulty pestujú systematicky u členov strach, ktorý má zabrániť ich odchodu. Dokážu vštepiť do nevedomia živý negatívny obraz, ktorý znemožňuje čo i len pomyslieť na šťastný a úspešný život mimo ich skupinu. Pocity viny vedú ku konformite a poslušnosti. Mnoho siekt ovláda suverénne aj interpersonálne vzťahy. Vodcovi určujú, s kým sa kto môže stykať a komu sa má vyhýbať. Vyznanie hriechov alebo nesprávnych názorov je tiež silným prostriedkom citovej manipulácie. Ani po verejnom pokání nebýva starý hriech odpustený a vymazaný. Akonáhle člen vybočí z radu, je mu pripomenutý a použitý k citovému vydieraniu.

4. Oplyvňovanie informácií:

Mysel pre správne „fungovanie“ musí dostávať pravidelný prísun informácií. Ak ľudské zmysly preťažíme nesúvislými informáciami, začne sa brániť tým, že otupie a zahltia sa jej kritické schopnosti. V tomto oslabenom stave sa človek stáva veľmi ovplyvniteľný. Sekty vyškolojú svojich členov tak, aby eliminovali všetky informácie, ktoré sú pre skupinu nepriaznivé. Akákoľvek kritika skupiny, jej učenia alebo vodcu je nepovolená a označovaná ako „diabolská“.

DVOJITÁ IDENTITA: KLÚČ K POCHOPENIU ČLENOV KULTU:

Je veľmi dôležité uvedomiť si, že zmanipulovaný člen sekty má dve identity. (Pre tieto identity používame označenie *John-John*, pričom druhý John je vlastne kultová identita.)

Kultový John hovorí ako magnetofónová páska s nahrávkou ideologickej prednášky. Hovorí príliš hlasno, jeho postoj je strnulý, oči sklenené. Potom zrazu sklesne do svojho bývalého ja zo starými zvykmi a vzťahmi. Nová kultová identita je dominantná hlavne v prvých týždňoch či mesiacoch. Potom sa staré a skutočné ja vzchopí a hľadá cestu, ako získať slobodu. Dokonca za týmto účelom môže dôjsť k psychosomatickým problémom (u niektorých členov sa môže objaviť ťažká alergia či astma-choroba spôsobí, že postihnutý vyhľadá lekára, má príležitosť oddýchnuť si, v klude premýšľať....), alebo veľmi silným snom, ktoré „zjavujú“, že má daný člen skupinu opustiť.

Veľký počet ľudí, ktorí do siekt vstupujú, pred vstupom trpí psychickými poruchami, najčastejšie poruchami emotivity, zvlášť úzkosťami, depesiou a mávajú znaky hraničnej osobnosti. Vplyv konverzie na zlepšenie duševného stavu síce býva aj niekoľkoročný, ale postupne odoznieva a duševné potiaže sa hlavne v prípade funkčných neuróz a porúch osobnosti vracajú. (Koukolík, Drtilová, 1996, s.227-229).

Dr. Flavil Yeakley vykonal významné sondy psychického stavu členov zhubných kultov. Použil Meyers-Briggsov typový indikátor pre výskum profilu osobnosti pri členoch Bostonskej cirkvi Kristovej, scientológoch, Hare krišna, Maranatha, Detí božích, moonistoch a Medzinárodnej ceste. Vyšetrovaní vyplňovali dotazník celkom trikrát: najprv z hľadiska súčasného psychického stavu, potom z hľadiska duševného rozpoloženia pred vstupom do sekty a nakoniec mali odpovedať na dané otázky, ako by pravdepodobne reagovali za päť rokov. Výsledky ukázali veľké zmeny v smere k urči-

tým štandardným osobnostným typom. Inými slovami, členovia určitých kultov sa vyvíjali smerom k jednotnému typu osobnosti bez ohľadu na určité charakterové rysy, ktoré mali pred vstupom do sekty. V štyroch kultoch bol zistený posun k osobnostnému typu ESFJ (extrovert, sensing, feeling, judging), dva z kultov smerovali k ESTJ (extrovert, sensing, thinking, judging) a jeden k EITJ (extrovert, intuitive, thinking, judging). Žiadny z týchto typov nie je nenormálny. Nenormálny je nátlak prispôbiť sa určitému typu. Negatívny je teda posun, nie typ, ku ktorému posun vedie. Pre porovnanie bol test prevedený tiež pri členoch baptistickej, katolíckej, luteránskej, metodistickej a presbyteriánskej cirkvi. Neboli zistené žiadne významnejšie psychické zmeny. Inak povedané, nátlak na prispôbenie sa určitému typu tu neexistoval. Základná ľudská identita zostala nedotknutá.(Hassan,1990, s.247-248).

ĎALŠIE PSYCHICKÉ PROBLÉMY BÝVALÝCH ČLENOV KULTOV:

Bývalí kultisti mávajú najrôznejšie psychické problémy. Najbežnejšie sú asi depresie. Iný vyskytujúci sa problém je nenormálna tendencia byť v rozhodovaní závislý na iných. Táto závislosť plodí následne pocity menejcennosti. Často títo ľudia prežívajú pocity viny, že robili náboje do danej sekty, cítia zodpovednosť za priateľov, ktorí zostali v kulte. Prežívajú strach zo stretnutia s členmi kultu.(Keden,1989, s.38).

Zhubné kulty predstavujú nebezpečenstvo pre našu duchovne vyhladovanú spoločnosť. Okrádajú ju o inteligentných a nadaných ľudí, ktorí by svoj potenciál mohli využiť v jej prospech. Zákon neuznáva existenciu psychickej manipulácie, pokiaľ nie je spojená s násilím. Proti skrytej manipulácii a hypnotickému pôsobeniu zákon nie je. Psychicky násilný rozklad osobnosti a závislosť na kulte začína byť vážnym psychologickým problémom. Veríme, že sa tejto problematike bude v najbližšej dobe venovať zvýšená pozornosť v psychologických a sociologických kruhoch.

Použitá literatúra:

1. Enroth, R.: Průvodce sektami a novými náboženstvími. EELAC, Praha 1995.
2. Hassan, S.: Jak čelit psychické manipulaci zhubných kultů. Nakl.T.Janečka, Brno 1994.
3. Keden, J. : Takzvané mládežnícké sekty a okultná vlna. Lúč, Bratislava 1990.
4. PPP-B.Bystrica: Zhubné kulty a sekty. PPP, B.Bystrica 1996.
5. Koukolík, Drtilová: Vzpoura deprivntů. Makropulos 1996.